

Mato Slančiausko progimnazijos logopedė – metodininkė rekomenduoja:

Erdvė vaiko žodyno turtingumui

Kiekvienas vaikas turi norų, svajonių, idėjų. Ar tai tampa kūnu, tai yra žodžiu? O šitai priklauso nuo mūsų, suaugusiųjų. Jei nors kartą pavarei vaiką neišklausydamas, bet sakydamas, kad tu užsiėmęs, dabar negali ar panašiai, tu negali būti tikras, kad kitą sykį jis į tave kreipsis. Jis ieškos kito pašnekovo, kito klausytojo ar patarėjo. Kokios to pasekmės būna, mes dažnai išgirstame, kai vaikai paauga: neprašo tėvų, pagalbos nepasipasakoja, nesitaria ir nesiklauso patarimų. Girdėdami vaiko svajones, mes kartais galime išgirsti jų širdies balsą, tai, ko nesugebėjome pamatyti ir suvokti auklėdami jį, „norėdami jam gero“, bet neįvertindami jo prigimtinių savybių. Štai viena mama išgirdusi savo dukrelės svajonę „kaip norėčiau turėti savo mažą šiukšlynuką“ suprato, kad perlenkia lazda reikalaujama iš mergaitės tvarkos ir tvarkingumo. Kita išgirdo, kad sūnus svajoja „kai užaugsiu didelis ir gyvensiu ne su tavimi tai būtinai turėsiu šunį, o gal ir visą prieglaudą gyvūnų...“ Mama susirūpino, jog vaikystėje neįgyvendinta svajonė gali pavirsti košmaru ir leido sūnui laikyti šuniuką. Reikia gerai klausyti ir mes girdėdami juos atpažinsime ir sužinosime daug: ko jie trokšta, kas nesiseka, kas juos neramina, skaudina, ko jie nesupranta ar ilgisi. Kad vaiką suprastume mes ir kiti aplinkiniai, jo kalba turi būti pakankamai aiški ir rišli.

Minties perteikimui, visų pirma, turi būti pakankamai (atitinkantis vaiko amžių) turtingas žodynas. Neretai kalbos korekcijos procese susiduriu su tokia situacija, kai vaikai nepavadina daiktų iš savo artimiausios aplinkos: šaldytuvo, viryklės ar kriauklės. Aš įsivaizduoju, kad tėvai, siūsdami vaiką plautis rankų, nepavartoja kriauklės pavadinimo. O kur kitur vaikui susidurti su pavadinimu „kriauklė“. O dar žinant, kad šis žodis turi dvi visai skirtingas reikšmes: jūroje

randama kriauklytė ir buityje naudojamas to paties pavadinimo daiktas. Dažnai vaikų kalboje tartum veidrodyje galime pamatyti mūsų kalbos lobynus.

Naudojamas rusų kalbos svetimybės: trusikai – glaudės, apatinės kelnaitės, šūba - kailiniai, skaurada ar petelnė - keptuvė, bliuska – palaidinukė, koldra - antklodė.

Taipogi, beveik visi, vartojamą vertinį iš rusų kalbos „nadet – dėti“, perkelia į lietuvių kalbą tiesiogiai. Taigi, vardinant rengimosi veiksmus, mes nuolat girdime: dedasi ir kepurė, ir marškinius, ir diržą, ir kelnes, ir visa kita. Kai turėtume vartoti: pirštines maunamės, o batus aunamės, diržą juosiamės ar segamės, o suknelę velkamės, kelnes maunamės, o kaklaraištį, prijuostę pasirišame, šaliką apsivyniojame, sagę įsisegame, auskarus įsiveriame, žiedą užsimauname, karolius pasikabiname ir t.t.

Mes dažnai nepastebime kaip susiaurėjo mūsų suaugusiųjų, gimtosios kalbos žodynas. Sąvoka „kėdė“ reiškia visų rūšių kėdes, „lova“ – visų rūšių lovas. Bet kuri viryklė tapo „dujine“, o kavinukas, virdulys ir arbatinukas – turi vieną reikšmę „arbatinukas“. Jeigu mums svarbi mūsų vaikų kalbos būklė, tai turėtume būti neabejingi ir savo pačių kalbai.

Vaikų žodynui turtinti ypatingų sąlygų nereikia. Tiesiog namuose dirbkime, veikime, žaiskime drauge su vaikais. Nepamirškime vartoti daiktų pavadinimus. Galima pažaisti **žaidimą „Daikto kelionė“**. Sutartinį daiktą (pvz. meškutį) tegu vaikas seka akimis ir sako, kur jis keliauja, o jūs perkėlinėjate iš vienos vietos į kitą: už televizoriaus, po sofa, ant fotelio, virš lentynos, tarpduryje, prie paveikslo, ant palangės, po antklode... Tokiu būdu galėsite įvertinti, ko vaikas nežino ir pataisyti, ne tik žodyno, bet ir prielinksnių vartojimo prasme.

Galima drauge **kurti** „čia ir dabar“ **eiles**. Jūs rodote daiktus, vaikas vardina ir prikuriate vardinimams pabaigą:

Vaikas: Šaukštas, šakutė, keptuvė (jūs) sena

Stalas, kėdė, lentyna (jūs) ne viena.

Makaronai, morkytė, bulvytė, (jūs) išvirta nebloga sriubytė...

Žaidimas „Surask porą“. Žaidime naudoti buities ir namų apyvokos daiktus.

Pasakyti užduotį: vienam, suaugusio pasiūlytam daiktui, surasti tokį pat, tokios pat paskirties: pvz.: kad būtų galima apsivilkti marškiniai – (vaikas) suknelė; kas būtų saldu - saldainis – (vaikas) cukrus ir t.t.

Žaidimas „Kas daugiau sugalvos“. Pakaitomis su vaiku galvoti kuo daugiau vienos paskirties daiktų: **kad būtų galima ką nors įdėti** – krepšys, aplankas, piniginė, dėžė, lagaminas ir t.t.; **su kuo būtų galima padalinti į dalis daiktą** – peiliu perpjauti, šalute perskirti, žirkėmis perkirpti, kastuvu perskirti, pirštais perplėšti, kirviu perkirsti, šukomis perskirti plaukus, pieštuku padalinti lapą, (turtinsime veiksmožodinį žodyną); **kas būtų rūgštus** – citrina, slyva, obuolys, actas; **kas bus metalinis** – vinis, peilis, grandinė...

Žaidimas „Prieštarauk“. Jūs sakote teiginį, o vaikas turi sakyti priešingai: šiltas – šaltas, juodas – baltas, sunkus – lengvas, tiesus – kreivas, tankus – retas, aštrus, bukas, aukštas – žemas. Toks būdas padės praplėsti būdvardinį žodyną. Tą patį žaidimą galima žaisti pakartotinai tik truputį pakeitus užduotį. Manipuliuojant būdvardžių laipsniavimu: sunkesnis – (vaikas prieštarauja) lengvesnis. Arba (jūs) aukščiausias – (vaikas) žemiausias.

Žaidimas „Atbuliukas“, sudarys galimybę eksperimentuoti priešdėliniais veiksmožodžiais. Vaikas turi sakyti atvirkščiai: užlipo – nulipo, įvažiavo - išvažiavo, išpylė – įpylė, įnešė – išnešė, aprenė – nurenė, įmetė – išmetė, įbėgo –

išbėgo, pakilo – nusileido, nuliūdo – pradžiugo, apsidžiaugė, parašė – ištrynė, susiuvo – perkirpo, gimė – mirė, susirgo – pasveiko.

Žaidimas „Pabaik tu“. Suaugęs pasako daiktą, o vaikas turi pabaigti, ką į tą daiktą galima įdėti. Pvz.: į krepšį – žaislus; į pintinę - daržoves, į lagaminą - rūbus, į rankinę - šukas, į maišą - dovanas, į lentyną - knygas, į kuprinę, - sąsiuvinius, į stalčių - popierių, į pieštukinę - pieštukus, į cukrinę - cukrų, į druskinę - druską, į malkinę- malkas...

Žaidimas „Kada tai vyko?“. Suaugęs sako: vakar skridau, o rytoj tu – (vaikas) aš rytoj skrisiu; vakar dirbau, o tu? – rytoj dirbsiu ir t.t. Tą patį žaidimą kitą dieną galime pakreipti kita linkme. Aš dabar skrendu, o tu dažnai...? – aš dažnai skrisdavau; aš dabar dainuoju, o tu? – dažnai dainuodavau... Šio žaidimo tikslas: sudaryti vaikui galimybę vartoti įvairius veiksmažodžių laikus.

Aš manau, kad tėveliai pakankamai kūrybingi ir sugalvos dar daugiau žaidimų. Jeigu kam labai patiko, kreipkitės į logopedę, žaidimus padauginsiu. Svarbu, kad prasmingai išnaudotume laiką, skirdami jį įvairiapusiam bendravimui su vaiku. Nepamirškime pasiteirauti kas jį šiandien nuliūdino ar pradžiugino, kas įdomaus įvyko, kas jam nepasisekė, ar ypatingai patiko, ką jis keisto sugalvojo, ką įdomaus norėtų pasiūlyti veikti ir panašiai. Mano pasiūlytus žaidimus galima žaisti pakeliui į darželį ar iš jo, bet kurios kelionės pas gimines metu, vakare po vakarienės skirti 15-20 minučių linksmoms žodžių kautynėms.

Dėkoju visiems kurie surado laiko perskaityti mano pastebėjimus ir siūlymus. Dar labiau dėkoju tiems, kurie pasinaudos ir bent porą sykių pažais su savo vaiku. Sėkmės bendravime.